

Amerika-kép a Horthy-korszakban

Sipos Balázs „*Amerika, ezeremeletes mennyország*” *Amerika és az amerikanizmus a Horthy-kori nyilvánosságban* című könyvéről

Kázmér László

Debreceni Egyetem Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola

Sipos Balázs legújabb könyvében a Horthy-korszak Amerika-képét vizsgálja. Azt a korszakot mutatja be, amikor az amerikai árucikkkel és az amerikai életformával való találkozás a mindennapok részévé vált. A nagypolitikától távol maradó hétköznapi emberek – köztük a magyarok is – számos tapasztalatot szerezhettek az óceánon túli országról. Az utazással megszerezhető élmények mellett a média alkotta meg az ember kognitív világtérképén azt az Amerika-képet, amelyet az egyének és a társas interakciók értelmezési lehetőségei és képességei gondolatá formáltak. Sipos könyve több szempontból figyelemre méltó, a következőkben ezekből most a három legfontosabbat emelem ki.

Először is az „*Amerika, ezeremeletes mennyország*” – *Amerika és az amerikanizmus a Horthy-kori nyilvánosságban* című könyv médiatörténeti írás, de a szerző felhasználja a nemzetközi kapcsolatok történetét is, és referál a populáris kultúra tömegbázisát jelentő társadalom világgépalkotási lehetőségeire is. Azokra az átlagos emberekre fókuszál, akik az Egyesült Államokról a magyar nyilvánosság közvetítésével valamilyen módon ismeretet szereztek. A médiatörténeti áttekintés mellett alkalmazza az eszme-, az irodalom-, a film- és az utazástörténet kutatási módszereit is, hogy minél részletesebb és pontosabb képet nyújtson a vizsgált korszakról.

A kötet második sajátossága az, hogy Sipost a sokszínű olvasó-, hallgató- és nézőközönség érdekli. Nem egy-egy személy percepcióját vizsgálja a sokaságból, hanem a közönségen belül határoz meg olyan lazán vagy valamilyen logika (például pártpolitikai érdeklődés vagy gender) mentén szervesen egymáshoz kapcsolódó csoportokat, amelyek helyzetüknél fogva közel azonos módon dekodolhatták a média által közvetített Amerika-képet. A szerző igyekszik széles körben feltárni a korabeli média értelmezési lehetőségeit.

A kötet harmadik pillére a tömegkultúra története, amelynek bemutatása során a szerző nem az életmód perspektívájából világít rá a kultúrára, hanem a médiára mint kulturális termékre helyezi a hangsúlyt, és így a kulturális regiszterek és transferek szintjén folytat vizsgálatot.

Az elő- és az utószót nem számítva a kötet nyolc fejezetre oszlik, amelyből az első tartalmazza a módszertani bevezetőt, a historiográfiai környezet leírását és a fő kutatási kérdéseket. A szerző ezt követően számos téma kapcsán mutatja be az Amerika-kép megjelenését a magyar médiában. Alapvetően Magyarországot vizsgálja, de gyakran kitekint más európai államokra is. Kutatása során 36 időszaki sajtótermék 546 évfolyamnyi anyagát, a Magyar Film Iroda Rt. 21 évnnyi filmhíradóját, 65 magyar és külföldi filmet, valamint több órányi zenei válogatást használ fel és elemez. Továbbá a kötetben olyan kommunikációs színterek is megjelennek, mint a színházi előadások és a szépirodalmi alkotások.

A harmadik fejezetben a globalizáció hatásait összegzi a szerző, kezdve azzal, hogy az felgyorsította a korabeli információáramlást, áthidalta a tér és az idő különbségeit, odáig, hogy összekötötte az egymással soha nem találkozó emberek tömegeit. Ennek hatására a közönség a média által megteremtett világot láthatta, azt a világot, amelyet a média szándékosan alakított ki. Sipos a következő fejezetben választ ad arra a kérdésre is, hogy a média ezt a folyamatot miként vitte végbe. Részletesen bemutatja az Amerika-kép, a saját ország – jelen esetben angol, német és francia – énképének, illetve a globalizáció viszonyának hármását. Arra az összefüggésre koncentrál, amely a globalizmus és az amerikanizmus közt húzódik. Az ötödik fejezetben a kultúra és a közönség kapcsolatát, illetve a médiafogyasztás jellemzőit vizsgálja – kifejezetten a magyar mediaszíntereinek sajátosságain keresztül mutatja be a magyarországi amerikanizáció helyzetét. A hatodik fejezetben a világkultúrát mutatja be. A technológia fejlődésével az utazás egyre gyorsabbá, biztonságosabbá és gyakoribbá vált, és a kevesek kiváltságából

idővel elterjedt szokássá vált. Ezáltal megszaporodott az úti leírások és az ilyen témájú irodalmi alkotások száma is. Sipos láthatóvá teszi, hogy ezek vizsgálatával felfedhetők azok a kontextusok és ábrázolási technikák, amelyek fő jellemzőkként épültek be a közönség világképébe.

A hetedik fejezetben a szerző még részletesebben tárgyalja a magyarországi amerikanizálódást. Izgalmas elemzést folytat például a kultúrára ártalmasnak bélyegzett jazz zene és a veszélybe kerülő cigányzene kapcsán. A nyolcadik fejezet az amerikai kultúrából megismert és elterjedt nőtípusok azonosításával foglalkozik. A szerző kitér a feminizmus, valamint a férfi és a nő viszonyának ismertetésére, majd bemutatja az olyan korabeli női figurákat, mint a vamp, a garçonne, a flapper görl, a konszolidált modern nő/lány, valamint a férjét váró, nem tanult és munkahelyen nem dolgozó tradicionális asszony. A kilencedik fejezetben Európa és Amerika első világháború utáni külkapcsolatait vizsgálja. Külön kitér – a korábbi fejezetekben is megjelenő – lokális önkritikára, amely az Amerika-kép által reprezentált viszonyrendszerhez képest nyújt értelmezési lehetőséget.

Összességében az olvasó rendkívül jól megalapozott és átfogó elemzést kap a Horthy-korszak Amerika-képéről, amelyben figyelemre méltóan rajzolódik ki a modernség, a lehetőségek, a gazdagság, a populáris szórakozás és a szabadság. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy e fogalmak értelmezése az egyes kulturális közegekben eltérő volt. Például a jazz zenét sokan szerették az országban, ugyanakkor viszont sokan a magyar kultúrára veszélyt jelentő inverzív hatásként értelmezték, ami kiszoríthatja a nemzeti operettet vagy a cigányzenét.*

A hatalmas felhasznált forrásmennyiség ellenére még számos anyag – a sajtótermék, a mozgókép, a rádiófelvétel vagy a tágabb médiaszínterek közül a színházi előadás vagy a szépirodalmi kiadvány – maradt ki a kutatásból. Ennek legfőbb oka az, hogy a különböző médiatermékek tetemes mennyiségben jelentek meg a vizsgált időszakban. Olyan nagy számban, hogy a kutató egész élete is kevés lenne ahhoz, hogy ezeket mind feldolgozza, így a szintetikus médiatörténet-írás kihívás elé állítja a történelemszót. Arról nem is beszélve, hogy az idő előrehaladtával a szekunder források megsokszorozódnak. Erre megoldást jelenthet a kutatócsoportok, a keresőalkalmazások, illetve a mesterséges intelligencia alkalmazása.

Sipos Balázs kötete ajánlható minden olyan történésznek, történelemkedvelőnek, kommunikáció- vagy média-kutatónak, akit érdekel a médiatörténet, a Horthy-korszak vagy a köznapitörténelem. (Sipos Balázs: *„Amerika, ezeremeletes mennyország” Amerika és az amerikanizmus a Horthy-kori nyilvánosságban*. Napvilág Kiadó, Budapest, 2023, 419 oldal, 4900 Ft)

* A kötet előzményei között lásd Sipos Balázs „Amerika mint modernizációs példa, utópia és disztópia a Horthy Korban” című írását lapunk 2015. tavaszi számában – A szerk.